

Hagyomány és identitás
az építész felelőssége

doktori értekezés

Csóka Balázs
építész

témavezető:
Dévényi Sándor DLA
Breuer Marcell Doktori Iskola
Pécs

2018. november

“A hagyományon kívül szellemiség nincs. Amennyiben a szellemiség a hagyománytól eltér végül is kénytelen visszakapcsolódni, kénytelen a hagyomány csökevényeiből élni. A hagyomány az ősszellem kinyilatkoztatása, az egyetlen autentikus tudás. Egyetlenegy van, és az archaikus szintézisek ennek az egynek a változatai.”
Hamvas Béla ¹

¹ Hamvas Béla: *Scientia Sacra I., Szentendre, MEDIO Kiadó, 1995, 52. oldal*

Tartalomjegyzék

I. ÉRTEKEZÉS

I-0. Témaválasztás

I-I. Hagyomány

I-II. Hely

I-III. Identitás

II. MESTERMUNKÁK

II-I. Nagykapos, üzletház

II-II. Budajenő, Műemlék Magtár helyreállítása

III. TÉZISEK

Irodalomjegyzék

Fotók jegyzéke

Önéletrajz

I. ÉRTEKEZÉS

I-0. TÉMAVÁLASZTÁS

Doktori kutatásaimat vályogos témában kezdtem, Jankovics Tibor mester témavezetésével. Gyerekként ez az anyag sodort az építészet felé, egyetemi tanulmányaim során TDK dolgozatot írtam a témában, később számos vályogházat terveztem, szakértettem és konferenciákon adtam elő a vályogépítés gyakorlati tapasztalatairól. Az Országépítő folyóirat 2014/3. számában a 2013-as „Az év vályogháza” díjam kapcsán az egész számot a vályognak szenteltük, itthoni és külföldi példákon keresztül, történeti, statikai és szociális oldalát is vizsgálva a témának. Jelenleg egy alföldi kisváros vályog mintaprojektjének építész szakértőjeként foglalkozom az földépítészetrel, illetve számos folyamatban lévő vályogos tervezési munkám van.

Az Országépítőben külföldi példaként az 1990-es évek második felében felépített berlini Megbocsátás Kápolna (Kapelle der Versöhnung, építészek: Peter Sassenroth és Rudolf Reitermann) került bemutatásra. Az épület és építéstörténetének megismerése, valamint az elmúlt évek tervezési munkái átvezettek doktori értekezésem témájához.

Tervezési munkáim elsősorban kistelepülésekhez kötődnek határon innen és túl, ahol az elmúlt 80-90 év történelmi eseményei a települési, társadalmi szöveten és az épített környezetben egyaránt súlyos sérüléseket ejtettek. Eltűnő utcatorok, elpusztított vagy 'csak' kitelepített, földönfutóvá tett lakosság, megszűnő gazdasági háttér, kibeszéletlen és kibeszélhetetlen feszültségek, amelyek orvoslása már korunk feladata.

Ebben a szellemi és fizikai környezetben született munkáim (valamint az értekezésben lévő esettanulmányok) kapcsán szeretném kifejtani gondolataimat hagyományról, helyről és identitásról. Egymástól elválaszthatatlan fogalmak ezek, amelyek meghatározzák kapcsolódásunkat a minket körülvevő világhoz, személyiségünk alapját képezik.

Doktori kutatásom célja építészeti munkásságom szellemi háttérének végiggondolás és letisztázása. A dolgozat készítésével párhuzamosan saját motivációimhoz is közelebb kerültem, így az írás a tervezési közbeni rajzoláshoz hasonlóan eszközzé vált gondolataim rendezésében.

Dolgozatom két fejezetből áll, az értekezés részben témám elméleti vonatkozásait vizsgálom és építészeti példákon keresztül mutatom be. A második rész a mestermunkák bemutatásáról, az értekezésben tárgyalt gondolatok kifejtéséről szól. Téziseim az egyes fejezetekre épülnek, a dolgozatot végigolvasva képeznek kerek egészt.

I-I. HAGYOMÁNY

„A meggyőződésem az, hogy legjobb példát mindenütt a helyi hagyományos építészet mutat. Ez az építészet, több száz év után elérte a tökéletességet, ameddig nem jött egy nagy változás. Ha jön egy változás, nem kell mindent előlről kezdve újra kitalálni, hanem meg kell nézni, hogy mi a jó a régeből, és mi nem felel meg.”

Parajdi Mester László ²

Munkáim során azok a tervezési feladatok érintettek meg, ahol a hagyománnyal való kapcsolat vizsgálata fontos volt. Az építészeti kultúra, az épített környezet, a terület története mellett volt, hogy az építető család múltja nyújtott segítséget a tervezéshez, rámutatva, hogy építész szemszögből a hagyomány milyen sok rétegből adódik össze.

Hagyománnyal rendelkező, értékes környezetben gondolkozva nem megkerülhető az építészeti viselkedés és felelősség kérdése. Az építész számára adott a lehetőség, élővé tenni helyeket, azon hagyományos értékek felismerésével és felmutatásával, amiről a megbízó esetleg nem is tud.

A hagyomány nehezen körbeírható fogalom, a legjobb meghatározást talán a Magyar Nyelv Értelmező Szótára³ tartalmazza: *"Régebbi korokból, néha írott feljegyzésekben fennmaradt v. íratlanul, többnyire nemzedékről nemzedékre szálló és valamely közösségben továbbra is érvényesülő szokás, erkölcs, ízlés, felfogás", illetve: "Olyan szellemi alkotások összessége, amelyeket valamely közösség a maga termékeiként ismer, őriz és ad tovább későbbi nemzedékeknek".*

A leírás elsősorban a szellemi tartalommal foglalkozik, nem ír a hagyomány tárgyiasult elemeiről, amik építészésként fontosak számunkra. Azonban a meghatározás könnyen átfordítható az épített környezet elemeire és felhívja a figyelmet arra, hogy a szellemi háttér ismerete, vizsgálata nélkül nem beszélhetünk hagyományról.

Fontos megállapítása a Szótárnak, hogy a hagyomány közösséget feltételez, amelynek a történelem során kikristályosodott tapasztalatait sűríti magába, meghatározza értékrendjét és világszemléletét. Ez egyben azt is jelenti, hogy a hagyomány nem egy múzeumba való lezárt fejezete a történelemnek, hanem egy élő folyamat, aminek részesei lehetünk. Sebő Ferenc szavaival *„A hagyományt nem ápolni kell, hisz nem beteg. Nem őrizni kell, mert nem rab. Hagyományaink csak akkor maradhatnak meg, ha megéljük őket!”*

² interjú Parajdi Mester László építésszel

Kultúrák között – Egy magyar építész Észak-Afrikában Kritikai esettanulmány Parajdi Mester László munkásságáról, Szerzők: Tibai Frida és Veres Laura TDK dolgozat, BMGE, Építészmérnöki Kar, 2017. 41.o.

³ Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.

A jelen kor Magyarországon munkánk során számos alkalommal már csak a közösség maradványaival, illetve a közösség létrehozásának vágyával találkozhatunk. Ezekben az esetekben a hagyomány ismerője, hordozója a közösség létrehozójaként, generátoraként tevékenykedik. Erre a folyamatra jó példa az 1970-es évek faluház építési sorozata Makovecz Imre életművében, amikor a gazdaságilag talpra álló kistelepülések egy-egy határozott tanácselnök irányítása alatt faluház építéséért, településük közösségi életteréért küzdöttek és ebben Makovecz Imre építészen –a Népművelési Intézet munkatársai, Beke Pál és Varga Tamás közvetítésével- társra találtak.

Makovecz a települések hagyományaiból, lehetőségeiből építkezett, a kor művelődési ház tervezési szokásaitól eltérő program alapján, a helyi közösséget a középpontba állítva, azzal szoros kapcsolatban tervezte meg az épületeket. Nem títustertvet ajánlott, hanem az adott feladatra tervezte épületeit.

Falazott szerkezeteket és hagyományos (de újszerű megfogalmazású) ácsszerkezeteket használt, amiket a helyi mesterek meg tudtak építeni, a falu lakói pedig be tudtak kapcsolódni az építkezésbe a kétkézi munkájukkal is. Az építészeti megformálás érhető volt, még ha újszerű is. A felépült faluházak beépültek a települések életébe, azóta identitásuk fontos elemévé váltak.

Makovecz így nyilatkozik az építész szerepéről a folyamatban:

Az építésznek soha nem elég a szakmai tudás. Ha egy építész csak szakmailag közelít valamihez –ami nincs is egyébként–, akkor az rossz építész... egy építésznek kell hogy érdekelje, hogy Magyarországon a háború előtt egy ezer fős faluban – túl az iparegyleten, túl a kereskedők kamaráján – legalább négy egyesület létezett, a katolikus leányegylet, a legényegylet, és így tovább, olvasókör, rengeteg mindenféle, hiszen ha egy társadalom szellemileg erős, a koherencia nagy, akkor az integráció következtében az emberek sok olyasmivel foglalkoznak, ami közös. És mi a közös? Közös a szülőföld és közös az a szellemiség, amely mindannyiunk számára rendelkezésre áll. ⁴

Egy faluházat emelek ki Makovecz Imre munkáiból, amely alapján értekezésem szempontjából fontos tanulságok fogalmazhatóak meg.

⁴ A húsz éves sárospataki művelődési ház - Interjú Makovecz Imre építőművésszel
in: <http://epa.oszk.hu/01300/01306/00020/makovecz.html>
letöltés ideje: 2018. október 7.

A Zalaszentlászlói faluház 1981-85 között épült. A falu tanácselnöke és vezetősége már évtizedek óta küzdött faluházért, míg végre az 1980-as évek elején a Népművelési Intézet közvetítésével eljutottak Makovecz Imréhez. Az új faluházba a tervező beleépítette a meglévő, utcafronti régi kocsmáépületet és a mellette az udvarban lévő lapostetős üzletet, a kettő közé nagytermet tervezett, egy tetővel összefogta az épületeket és egy tornácot nyitott a kialakult udvarra.

Az épület faanyagát a környékbeli erdőkből hozták, ami kimaradt az ácsszerkezetből, abból elkészült a berendezés. *A falu minden munkaképes lakója 12 nap társadalmi munkát ajánlott fel, melyet sokat túl is teljesítettek.*⁵

az épület avatási ünnepe, 1985.

Az épület a település lakói által jól érthető és olvasható elemekből épül fel. Meggyesi Tamás professzor így ír ezekről⁶:

„Christopher Alexander szerint életünk születéstől halálig és felkeléstől elalvásig jól leírható szerepek és dramaturgiai keretek ősképei, archetípusai, illetve azok konkrét változatai közt folyik.⁷ Ezeket a kereteket patternek nevezte el, ami eredetileg ismétlődő alakzatot, sablont, motívumot jelent; magyarul talán környezetmintát lehetne mondani.

A megfigyelés alapja az, hogy napjaink reggeltől estig szerepek egymásutánjából épülnek fel, és e szerepek sikeres eljátszásához megfelelő építészeti keretekre, vagyis dramaturgiai környezetre van szükségünk. A patternekben környezetünk olyan tradicionális alapszavai öltenek testet, mint pl. a bejárat, a kapu, a kerítés, az udvar, a ház, a kert, az utca stb. A lokális környezetminták felismerése, „gyűjtése” sok tekintetben párhuzamba állítható a népdalgyűjtéssel, és már az alsófokú oktatásban is lenne helye.

Kari Jormakka egyenesen mindennapi rítusainkról beszél, és kimutatja, hogy ezek zömének szakrális eredete is lehet.⁸

⁵ Lóránt József köszöntője a Zalaszentlászlói Faluház fennállásának 30. évfordulójára rendezett ünnepeken
http://www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/PAROLAAR.NSF/e865e1dacf38e2818525663b007896c5/ffe08f22518a1a58c1257e1b0032193d?OpenDocument
letöltés ideje: 2018. október 7.

⁶ lásd: Meggyesi Tamás: A város identitása, Országépítő, 2014/2, 55. oldal

⁷ Christopher Alexander: Pattern Language. Oxford University Press, New York, 1977. A könyvről elemzést ad Meggyesi Tamás in: Számadás. TERC Kiadó, Budapest, 2011, 21-30. oldal.

Egy ilyen gyűjtemény olyan lenne, mint egy sajátos nyelv szótára. Minden jellegzetesen ismétlődő helyzetre lenne egy-egy „szavunk”, vagyis patternünk. És ha tudnánk, hogy miként lehet e szavakat értelmes mondatokká fűzni, vagyis ha ismernénk a környezetminták nyelvтанát, akkor a tervezés olyan lenne, mint az élő beszéd. Ezt a beszédet mindenki értené, és használni is tudná, hiszen a kultúrával együtt sajátítja el.”

Meggyesi tanár úr gondolataival kapcsolatban egyetlen kérdőjel merül fel, miszerint valóban használhatóak lennének-e ezek a nyelvi elemek teremtő erő, az építész tehetsége nélkül. Öntudatunk azt mondhatja velünk, hogy nem, azonban hogyha az építészek nélküli építészet alkotásaira gondolunk⁹, akkor látjuk, hogy az alkotó ember mindig csodálatos környezetet tudott létrehozni magának.

A Zalaszentlászlói faluházon a fa szerkezetek, a nyílászárók alakja és aránya, a bejárati tornác körbefuttatása, illetve az azzal kialakított belső udvar, a magastetős szerkezet a fehér vakolt falakkal és a kő lábazattal mind-mind ősképeket hívtak elő a település lakóiban. Makovecz biztos kézzel használta a szótárt és beszélt a nyelvet, amelyet a település lakói is értettek, építészeti tehetsége pedig egyedi és értékes alkotássá formálta az épületet.

Személyes tapasztalatom az ősképek jelentőségéről a 2010-es devecseri vörösiszap katasztrófa utáni újjáépítés során történt beszélgetés egy károsulttal, akinek egy Makovecz Imre által tervezett családi ház épült Kolontáron. Az idős férfi az új épület tornácán álldogálva azt mondta, hogy „nagyon jó az új ház, éppen ilyen tornáca volt a nagymamám házában is, ha jönnek az unokáim, el is mondom nekik”!

A tornác építészeti formálásában, részleteiben egész biztos nem olyan volt, mint az a régi, a tudatalattiban létező tornác, a lényeg azonban, hogy egyetlen építészeti motívummal 5 generációt és 100 évet sikerült összekötni és a lakók számukra kötődést teremteni!

Ez a példa rámutat arra is (több hasonló eset is volt az újjáépítésnél), hogy a hagyomány ősképei nem vesznek el jelentésüket, hanem visszatámaszkodhatók! Jól rímél erre a példára Kampis Miklós gondolata, miszerint "az épületek nem tárgyak, hanem apáink-nagyapáink üzenetei".¹⁰

TÉZIS 1.

A hagyomány tárgyi lenyomatai meghatározó elemei épített környezetünknek. Ez a viselkedésminta, településstruktúra és épületállomány évszázadok alatt kristályosodott ki, elemei kultúránk lenyomataként, mint egy nyelv szavai fonódnak össze.

Ez az építészeti nyelv az alkotó ember számára tanulható és visszatámaszkodható.

⁸ Kari Jormakka: Heimlich Manoeuvres – Rituals in Architectural Form. Hochschule für Architektur und Bauwesen, Weimar Universität 1995.

⁹ Rudofsky, Bernard: Architecture Without Architects, A Short Introduction to Non-Pedigreed Architecture, University of New Mexico Kiadó, Albuquerque, 1964

¹⁰ Kampis Miklós: Homo architectus sum, Kós Károly Alapítvány, 2005.

I-II. HELY

„A hely sohasem definiálható, ezért a helynek nincs tudománya, ellenben van költészete, művészete és mítosza.”

Hamvas Béla¹¹

A hagyomány és az identitás között az építészet szemszögéből a hely az összekötő kapocs. A hely megismerésén keresztül vezet az út a hagyomány és az identitás megértéséhez. Fontos, hogy ez az út csak részben vezet objektív eredményekhez, az épített közösség és az építész személyes szűrője együttesen határozzák meg az végkövetkeztetéseket.

A hely megismerésének első rétege a történeti, térbeli és társadalmi kapcsolatok vizsgálata, amelyek izgalmas és gazdag jelentéstartalmakat, kapcsolatokat tárhatnak fel. A minket körülvevő világ jelentős része elődeinktől ránk hagyományozott, meglévő épített környezet, amely mint egy szövet fonódik egybe és rakódik egymásra rétegenként. A szövet rétegeinek az olvasása és megértése, a rétegek felfejtése fontos támpontokat ad az építész munkájához. Ez egyben azt is jelenti, hogy tervezési munkáink legtöbb esetben egy meglévő szövetnek a folytatását jelentik, egy létező szövetbe kell „beleszörnünk” tervünket, tehát munkáink nem önálló, semmivel kapcsolatban nem lévő entitások, hanem egy élő szövetbe kerülő házak, amelyeknek együtt kell élniük környezetükkel. A jelenleg ismert legrégebbi épített emlékeink ~4000 évesek (pl: Stonehenge), ennek a szövetnek a folytatása az építész feladata és felelőssége. Ugyanakkor ez arra is figyelmeztet minket, hogy a hagyományhoz hasonlóan az épített környezet szövege sem befejezett, hanem egy folyamatosan változó történet, amelyhez a következő generációknak is csatlakozni kell tudni.

A szövet felfejtése épített környezet esetén a korábban taglalt kapcsolati hálók megismerésével lehetséges, természeti környezetbe építés esetén a táj hangjaira kell jobban figyelni, hisz az építés feladata a hely szellemének felismerése, tisztelete és erősítése, szélsőséges esetben a létrehozása.

A hely erejét és kisugárzását Christian Norberg-Schulz a *genius loci* kifejezéssel jellemzi. Ahogy a hely megértéséhez megvizsgáljuk annak történetét, ennél a kifejezésnél is érdekesebb a szó eredetét kutatni, hogy közelebb kerüljünk jelentéséhez.

„A latin *genius* szó a *gignere* 'nemzeni, szülni' igéből származik, eredeti etimológiai jelentése a férfi szexuális nemzőképességére utal (vö. *virtus*). Az archaikus római felfogás szerint az ember két részből áll, a látható és érzékelhető személyből, valamint a benne lakozó láthatatlan életerőből, amely az ember valódi lényegét jelenti. A római gondolkodás szerint a *genius* egyfajta védőszellem ('őrangyal'), akinek védelme alá kerül az újszülött, hogy aztán élete végéig elkísérve védelmezze.” Később a családfő *geniusa* töltötte be

¹¹ Hamvas Béla: Az öt génius, *Életünk*, 1989, 55. oldal

a legfontosabb szerepet, majd a császárkor végén általános fogalommá vált és a jelentéstartalma is kitágult. Így már egyes közösségeknek és helyeknek is volt geniusuk."¹²

Norberg-Schulz szerint „Az építészet a genius loci láthatóvá tételére törekszik, az építész feladata az, hogy jelentésteljes helyeket hozzon létre...”¹³ A genius loci tehát egy láthatatlan, részben az értelem által feldolgozható, részben azonban csak az érzékekkel fogható fogalom, ami egyedivé, az adott helyből fakadóvá teheti épületünket. Ha elfogadjuk, hogy minden hely magában hordozza a jó építészeti megoldást, akkor azt is el kell fogadnunk, hogy az építészet nem csupán a funkcionális igények kielégítéséről szól, hanem az emberek lelki szükségleteiről is.

Mircea Eliade a Szent és a profán¹⁴ című művében írja le a terek fajtáit, illetve a szent tér (a hely) jelentőségét:

„ a vallásos ember számára a tér nem homogén. ... Ama vallásos tapasztalás, hogy a tér nem homogén, olyan őslélmény, amelyet egyfajta világalapítással azonosíthatunk. ”¹⁵, majd néhány fejezettel később a végkövetkeztetést: „A világ teremtése minden emberi alkotás archetípusává válik.”¹⁶

Eliade pontosan körbeírja és a hagyományos, primitív kultúrák példáival támasztja alá következtetését.

Ezek a civilizáció előtti természeti kultúrák a teremtett világgal összhangban, annak részeként élték (illetve néhány eldugott helyen élnek még ma is) életüket, így létüket is abban fogalmazták meg. A fizikai világ, környezetük megismerése erősen korlátolt, az általuk ismert és uralt világon kívüli rész ismeretlen és veszélyes volt, így természetesen, hogy pontosan meghatározták az ismert világ határait, életterületüket, -dolgozatomban szempontjából megfogalmazva- a helyet.

Asszony a kazlak közt, fotó: Korniss Péter, 1976.

¹² <http://www2.szepmuveszeti.hu/hyperion/lexikon.php?s=genius>
letöltés ideje: 2018. okt. 25.

¹³ <http://www.okotaj.hu/szamok/33-34/ot33-07.htm>

Christian Norberg-Schulz: Genius loci, letöltés ideje: 2018. okt. 25.

¹⁴ Mircea Eliade: A szent és a profán, Európa Könyvkiadó, 1999, Budapest

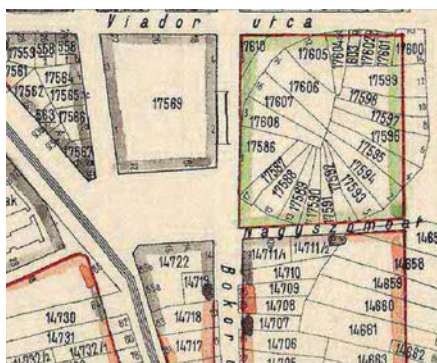
¹⁵ id. mű 15. oldal

¹⁶ id. mű 39. oldal

A Hoppál-Jankovics-Nagy-Szemadám féle Jelképtárban az alábbi meghatározást találjuk a ház szócikkre: „az archaikus világképben a világ közepén áll, egyúttal annak képmása”¹⁷

Szinte szóról szóra Eliadeval megegyező meghatározás, ha hozzátesszük, hogy Eliade szerint az emberi cselekvés, az építés a saját világ középpontjának a meghatározása, akkor látjuk, hogy a ház maga a hely sűrűsödése, fizikai megjelenítése.

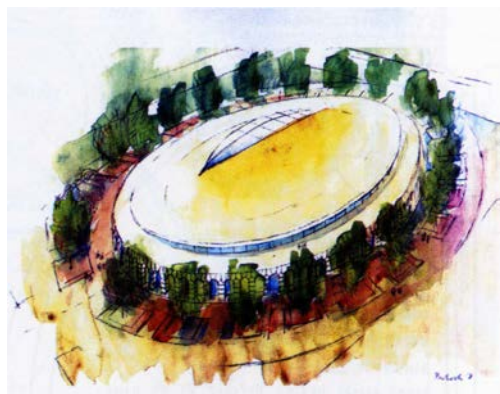
A hely vizsgálatok a rétegek különböző síkja bontható ki. Az időbeli, társadalmi és funkcionális rétegződések egymással összefüggő szövetet hoznak létre, amelyben lehetnek ugyan szakadások, de jó esetben ezek az idők folyamán begyógyulnak. Jó példa erre az Óbudai katonavárosi amfiteátrum, amely Kr. u. a II. század közepén épült (küzdőtere nagyobb volt, mint a római Colosseumé), a népvándorlás idején erődítményként használták, a középkori ábrázolások szerint a XV. században még álltak falai. A XX. század elejére apró házakkal épült be, amelyek telekosztása festői módon megőrizte az amfiteátrum szerkezetét. A leamortizálódott családi házakat a környék fejlesztésekor, az 1930-as években bontottak le, ekkor feltárták az egykori amfiteátrum maradványait is, amelynek létezéséről elfelejtkeztek.

Óbuda, királydombi házak, 1937

Katonavárosi amfiteátrum, 2016

Plesz Antal tanulóterve, 1997

A terület jelenleg romos állapotában műemlék, amelyre Plesz Antal építész 1997-ben hasznosítási tervet készített a III. kerületi Önkormányzat megrendelésére. A Mester multifunkcionális sportcsarnokot álmodott a romokra, amely szerkezeti rendszerében és tömegében az egykori amfiteátrumra épít, annak 2000 éves átírata.

¹⁷ id. mű 92. oldal

A következő példa arra mutat rá, hogy a fizikai adatoknál fontosabbak a hely és a kulturális környezet által hordozott tartalmak. Ahhoz ugyanis, hogy egy épület beépüljön a helyi közösségbe és hagyomány részévé váljon, az adott környezetben kell gyökereznie.

Berlin, Kapelle der Versöhnung

A 19. század végén a gyorsan fejlődő és növekedő Berlin az egyházak számára is új helyzetet és feladatot teremtett. Az ipari övezetek dolgozói között új eszközökkel kellett hirdetni Isten igéjét, így a neogótikus stílusban épült Versöhnungskirche mellett a kor keresztényszociális gondolkozásának megfelelően ingyenkonyha és bölcsöde is üzemelt.

A II. világháborút lezáró békeszerződés a templom előtt húzta meg a francia és a szovjet zóna közötti határt, a templom a szovjet zónába, míg a templomhoz tartozó bérház a francia zónába került, így aki kilépett az épület kapuján, az a senki földjén találta magát.

A szovjet hatalom 1961-re megunt a romlott nyugatra átszökő dekadens tömegeket és augusztusban felhúzták a várost évtizedekre kettévágó berlini falat, ezzel a templom használata lehetetlenné vált.

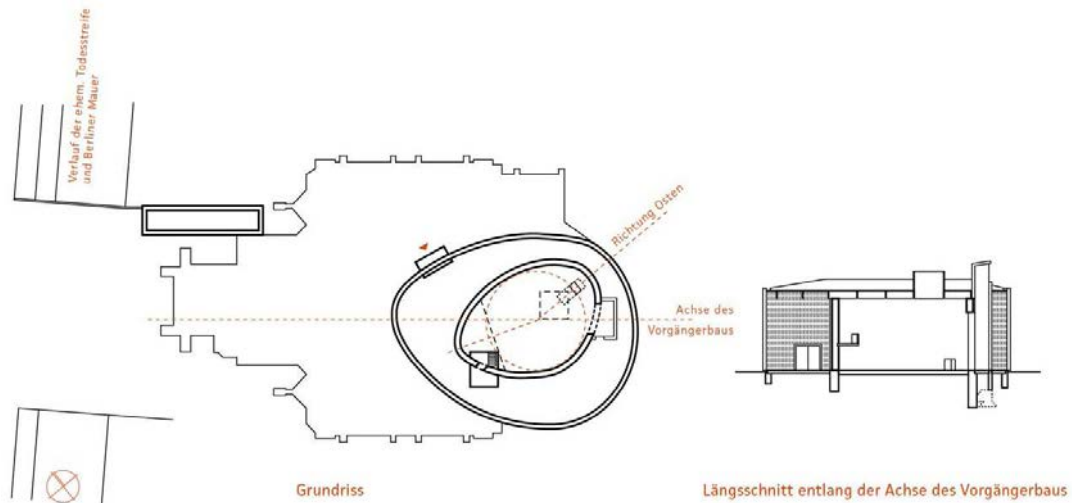
1985-ben a kelet-német kormány hatalmát prezentálandó felrobbantotta a templomot. Az összedőlő templom fotói bejárták a világot, a felesleges erődemónstráció mindenkit elborzasztott.

A két Németország egyesülése után az egyházközség 1995-ben kapta vissza a templomtelket, a templom újjáépítésének gondolata ezután került előtérbe a gyülekezetben. A kiírt építészeti pályázatot megnyerő két fiatal építész, *Rudolf Reitermann* és *Peter Sassenroth* két, egymásba helyezett ovális formát tervezett, amelyből a belső egy tömör, zárt henger, a külső pedig egy könnyed, áttört fa gerendázat, a kettő között pedig átmeneti teret alakítottak ki, ami előtérként, kerengőként, de akár gyülekezeti találkozóhelyként is szolgálhat.

A továbbtervezés folyamata a gyülekezet és az építészek közötti folyamatos egyeztetéseken alapult. Az építészek pályázati

anyagában a belső gyűrű vasbetonból készült, azonban a gyülekezet kérése az volt, hogy ez a tömör falazat vályogból készüljön. Ezáltal a lerombolt templom alatti földből emelték fel új szakrális épületüket! A lehető legtisztább megtestesülése ez a hely szellemének, aminek jelentőségét növeli a tér szakrális funkciója. A gondolatot erősítendő az új vályog falazatba a munkálatok során a régi templomból előkerült apró csempedarabokat építettek be. Ezzel folyamatosságot teremtettek a régi templom és az új, a régi gyülekezet és az új között.

A szakrális tér szakít a hagyományos hosszázás elrendezéssel, ahol kiemelt helyen, az oltárnál áll a lelkész és előtte sorakoznak a hívek. Ez a templomtér centrális elrendezésű, a lelkész és a hívek a templomfalak mentén, körben ülnek le és bár a lelkészt kiemeli az oltár a körből, Ő is „csak” egy építőeleme a gyülekezet kötelékének.

A templom építéstörténete és templomtere jól mutatja, hogy az épület létrejötte előtt, már a tervezés is fontos közösségi, közösségépítő tevékenység, sőt a felépítendő falak anyaga is hordozhat olyan információt a közösség múltjáról, aminek bizonyos rétegei csak a közösség számára olvashatóak, ezzel is erősítve az összetartozást.

TÉZIS 2.

A hely többet jelent, mint helyszínt. A hely a hagyomány, a kultúra és az identitás hordozója, amelynek történeti, társadalmi és funkcionális rétegei vezetnek a hely megismeréséhez, a kor kérdéseire érvényes építészeti válaszok megtalálásához.

I-III. IDENTITÁS

1945. február 13-án a szövetséges angolszász légiere két hullámban csaknem teljesen elpusztította Drezda városát, a 228 ezer épületből 55 ezer maradt csak épen. A barokk belváros, jelképével a 18. század első felében épült Frauenkirchével egyetemben szinte teljesen elpusztult.

Barokk Drezda Canaletto Baroque Dresden
Canaletto, 1749

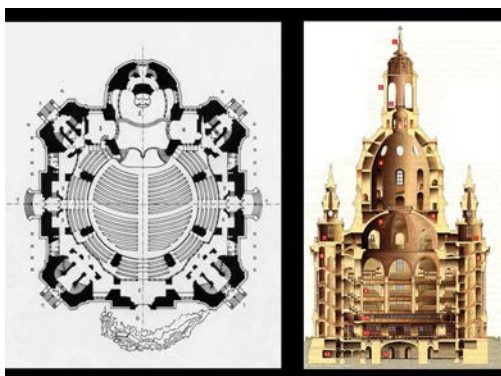

Drezda, 1945

A pusztító világháborút követően a város a keleti blokkban, a szovjetek érdekszférájában maradt, amely a háború után azonnal meginduló újjáépítési terveket ideológiai okokból blokkolta. 1967-ben a romokat a háború borzalmaira emlékeztető emlékművé nyilvánították, így sikerült elkerülni az épület maradványok eltakarítását (ill. eltüntetését). Európa egyik legszebb tere, Szászország fővárosának főtere gyommal benőtt, elhagyott területté változott.

A berlini fal 1989. novemberi leomlása után a polgári mozgalmak azonnal újraindultak, 1990 februárjában egy ilyen akciócsoport a „drezdai felhívásban” a közösség segítségét kérte a templom újjáépítése érdekében. Az újjáépítés tervét azonban számos nehézség hátráltatta. Az egyház elvetette a tervet, a városiak fele-fele arányban támogatták, ill. elleneztek, a műemlékvédelmi szakemberek és értelmiségiek jelentős része is határozottan ellenezte az újjáépítést, a Velencei Chartára, a hívek alacsony számára, a várható magas költségekre és a romhalmaz emlékmű jellegére hivatkozva.

A támogató csoport azonban nem adta fel a küzdelmet és először a szászországi püspök, Johannes Hempel vált a terv támogatójává, mondván a „sebeket nem szabad elhanyagolni, inkább be kell őket gyógyítani”. Az egyház ezután az újjáépítés támogatójává vált, majd 1992 februárjában Drezda városa is elfogadta az újjáépítés terveit és vállalta a költségek 10 %-át.

a templom alaprajza és metszete

az újjáépített Frauenkirche 2009.

Az építési munkák 1993 januárjában indultak, a terület régészeti feltárásával, leletmentéssel. Több mint 10 évvel később, 2004. június 30-án a kereszt felkerült az újraépített kupolára, 2005. október 30-án pedig a belső tér is elkészült, a templomot átadták a híveknek. A templom újrászentelése után az újjáépítésért küzdő civil szervezet a Neumarkt tér helyreállításáért is kampányolni kezdett, aminek eredményeképpen ma a tér ~75%-a visszakapta eredeti formáját.¹⁸

Az 1990-es újraegyesítés óta heves viták zajlanak Németországban a világháború pusztítása utáni helyreállításokról. A települések a háborúban rendkívül súlyos károkat szenvedtek, az ikonikus épületek és terek helyreállítása pedig sok esetben elmaradt, vagy az eredeti térstruktúrát, településképet figyelmen kívül hagyva valósult meg. A háború után kijózanodás a német identitás kiüresedésével járt. A két Németország újraegyesítése és a háború óta eltelt közel 50 év lehetőséget adott a társadalom számára a történelmi idők építészetének, azok jelentőségének megvitatására, identitásuk újraértelmezésére. Ezek eredményeképpen az elmúlt közel 30 évben eltérő megoldások születtek, a legjelentősebb berlini példákban mutatnak be néhányat.

A berlini Potsdamer Platz teljesen elpusztult a világháborúban, a városegyesítés után kortárs hangvételen épült újjá, csupán szerkezetében, közlekedési rendszerében őrizte meg a tér régi struktúráját.

Berlin, Potsdamer Platz a századfordulón

az újjáépített tér, 2015.

A berlini Reichstag újjáépítésénél hosszú viták után felhasználták a romos épületet, azonban élesen elváltak egymástól az új építés és a helyreállítás. A terveket egy angol sztáropítészre, Norman Fosterre bízták, az eredmény pedig egy meggyőző épületegyüttes lett, ahol az új modern részek a régi épület szerkezeti logikáját követve harmonikus egységet alkotnak.

A berlini Neues Museum esetében az eredeti tömeg visszaépítése mellett döntöttek, elhagyták azonban az eredeti részletképzést és részletgazdagságot (jelentős civil tiltakozás kísérte az építkezést, a végül megépült „soha nem volt állapot” helyett az eredeti épület visszaépítését követelték).

¹⁸ Kelf Treuner konferencia előadása alapján, in: Országépítő, 2015/1 melléklet

Berlin, Reichstag, 1999.
építész: Norman Foster

Berlin, Neues Museum, 2009.
építész: David Chipperfield

Míg Berlinben, a multikulturális fővárosban a hosszú, ideológiai viták után sokszínű válaszok születtek, Drezdában, a konzervatív tartományi székhelyen a belváros egységes újjáépítéséről egyeztek meg. A város lakosságának fontos volt az általa már nem is ismert térrendszerek, épületek visszaépítése. A világháború óta lezajlott egy teljes generációváltás a jelenlegi városlakók látni szeretnék az őseik által a barokkban felépített lakó- és középületek sorát, hisz az jelenti nekik Drezdát. A világháború utáni személytelen építkezések és városrendezés nem adta meg nekik a drezdaiság érzését, így a korábbi, már bevált struktúra visszaállítása mellett döntöttek, részben a hagyomány tisztelete, részben a drezdai identitásuk miatt.

Az identitás fogalmát számos tudományág a saját szempontjai szerint vizsgálja. Értekezésemben a helyhez és a hagyományhoz való viszonyán keresztül az építészeti identitást vizsgálom. Nem foglalkozom az egyéb – pl: politikai, európai, irodalmi, társadalmi - identitásokkal, amelyek bár az ember önképének fontos részét képezik, építészeti szempontból kevésbé jelentősek.

Az identitás kialakulása gyerekkorban kezdődik a világ megismerésével, az önkép kialakulásával. Ilyenformán a szocializáció a minket körülvevő család, közösség, társadalom függvénye. Egyszerre jelent hovatartozást, önazonosságot, közösséghez tartozást. Az identitásnak fontos alkotóeleme a csoport-hovatartozás, a szűkebb értelemben vett *társas identitás*. A társas identitás egy csoporttal való azonosulás, tehát az »én« »mi«-vé alakítása.¹⁹

Az identitás fogalma elválaszthatatlan a helytől.

„Ma a környezetpszichológusok egyértelműen összekapcsolják a személyes és társas identitás meghatározásának és fenntartásának folyamatát a téri folyamatokkal”²⁰

A legújabb kutatások szerint az ember emlékezete nem annyira az időhöz kötődik, mint inkább a helyhez. Ilyenformán a hely az idő és az emberi élet egyfajta sűrítményévé válik. Legkönnyebben egy-egy helyhez viszonyítva tudjuk kifejezni identitásunkat. A hely meghatározásával áttételesen egy közösség tagjaként is meghatározzuk magunkat és itt kapcsolódunk vissza a hagyományhoz, amelynek hordozója minden esetben a közösség.

¹⁹ PPKE BTK egyetemi jegyzet

²⁰ Dúll Andrea: A környezetpszichológia alapkérdései, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2009, p.120.

Budajenő, családi ház átalakítása és bővítése

A budapesti agglomerációs település központjában az egykori zsellérsoron a 19. sz. végén apró parasztházakkal beépült az egész utcásor. Ezt a manzárdtetős kockaházat 1972-ben építették az egykori parasztház helyén (illetve mint utólag kiderült, jelentős átépítésével). Nagyváradról ideköltöző fiatal pár bízott meg az épület átalakításával, bővítésével.

A kataszteri térképek és a még meglévő szomszédos parasztházak egyértelműen mutatják a telek egykori oldalhatáros beépítését, azonban az építészeti karakterből csak a hátsó pince tőrökizékre festett ajtaja és rakott kő fala maradt meg. A kockaház a típusépítkezések korrekt minőségű eredményét mutatta, bár a manzárdtetős forma hangsúlyt adott az épületnek. Kicsit sokat is, a keskeny utcában.

kataszteri térkép és az eredeti állapot

Mit tehet az építész, hogy típus kockaházat közelebb vigye a helyi hagyományhoz, identitáshoz? Hogy tudjuk ezt átadni az építetőknek, mennyire érdekli ez őket? Fontos kérdések, amelyek a település szempontjait veszik figyelembe, amit még össze kell fésülni a megrendelői igényekkel.

Az épületbővítést az egykori parasztház helyére terveztem. A kockaházról leszedtük az utcaképbe nem illeszkedő, a falusias utcaképben idegen formát jelentő manzárd tetőt, a nyílászárók osztását a hagyományos parasztház ablak osztásához hasonlóan, kétszárnyúra cseréltük és az épület világos, fehér színezést kapott. A hátsó oldalon az új épületrészben a mai igényeknek megfelelően nagyméretű üvegezett portálokkal nyitottuk meg a házat a kert felé. Az építés közben kiderült, hogy a szomszédossal közös telekhatáron lévő fal nem a kockaházzal egy időben épült, hanem még az eredeti parasztház része. Így az új építéssel 3 réteg rakodott egymásra a telken, az új ház szerkezetei ~120 évet fognak át.

építés közben

az átalakított épület

Az építés drámájával a Nagyváradról a faluba költözött tulajdonosok helyi identitását erősítettük, kötődéseit erősítettük. A hely lehetőségeinek megismerése, történetének feltárása sokat segített a jó döntések meghozatalában. A tervezés során nem beragadt előképek alapján, hanem a hely szelleme, a funkció és az adottságok felmérésével alakítottuk az épület külső megjelenését.

A tornáccal a Kárpát medencei építészet egyik archetípusát hoztuk vissza a házra, amivel átmeneti teret képeztünk a külső és a belső között. A hátsó homlokzaton a kert irányába nagyméretű üvegfelülettel nyitottuk meg az étkező-konyhát, ugyanakkor a kataszteri térkép tanúsága szerint a régi parasztház tömegét építettük meg.

Az átalakított és megbővített épület a település identitását is erősíti. A klasszikus arányú magastető, a tradicionális építészet tömegét időző új hátsó épületszárny a településen belül is példaként szolgálhat a hagyományokra odafigyelő, a település identitását figyelembe vevő, a kor kihívásaira érvényes választ adni tudó építészetre.

TÉZIS 3.

A 20. század -Makovecz Imre szavaival- az emlékezetvesztés kora volt. A rombolás épületeket, házsorokat, városrészeket tüntetett el, tett tönkre, hogy az azokat használó közösségek is elpusztuljanak. A közösségek elpusztításának célja a hagyományból fakadó identitás felszámolása volt.

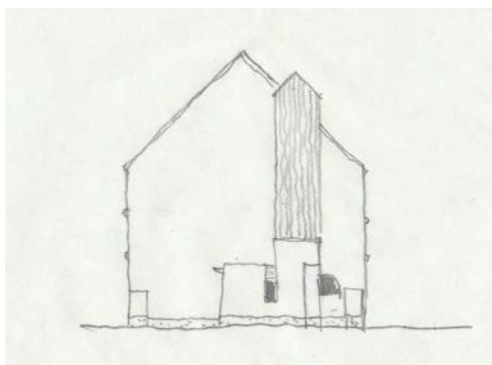
II. MESTERMUNKÁK

1. Nagykaposi üzletház

A földrajzilag és társadalmilag is határhelyzetben lévő felvidéki kisváros elpusztított Fő utcáján egy új üzletház tervezése.

Hogy viselkedünk egy történelmi vákuumban?

2. Budajenői műemlék magtár helyreállítása

A barokk kori magtárról elfelejtkezett a 20. század, évtizedeken keresztül csak használták és rombolták, mire a falu közössége újra használatba tudta venni.

A két mestermunka egymástól sok szempontból eltérő, azonban számos kérdésben hasonló feladat, ami lehetőséget adott, hogy elemzésükből, összehasonlításukból azonos, ugyanakkor több szempontból vizsgált megállapításokat tehessek. Mindkét épület a településük egykor frekventált helyén áll, így a településszerkezet változását is vizsgálhattam.

Az új épületekkel a múlthoz való viszonyulásunkat mutathatjuk meg, miközben azt keressük, mi élte tovább településeinket.

Az épületek elemzésekor ugyanazokra a kérdésre kerestem a választ. Ezek vizsgálata nagyban segített a tervezési kérdések eldöntésekor:

-a települési szöveten belül milyen helyzetben van az épület, ill. milyen hatással lehetünk rá az új épülettel?

-milyen kulturális kapcsolatrendszere van az épületnek, az épület helyének?

-magánszemély vagy egy közösség az építtető, kik lesznek az épületek használói?

-a meglévő épületből mit tartunk fontosnak? Az épület formáját, anyagát, vagy valami egészen mást?

-mit akarunk közvetíteni a települések felé az új épületekkel?

-figyelembe kell-e venni a régi hangsúlyokat, szerepeket? Van-e értékes, ma is érhető mondanivalója a régi utcakép elemeinek, vagy azok a szürküléssel együtt elvesztették jelentésüket számunkra?

-hogyan kell egy építésznek ebben a határhelyzetben viselkedni?

II-I. NAGYKAPOS, ÜZLETHÁZ

2013.

„A városnak állandóan mesélnie kell az utcán járóknak.
Az epikát bele kell vinni az építészetbe és a várostervezésbe”
Weichinger Károly, építész²¹

Nagykapos a történelmi Magyarország északkeleti sarkában elhelyezkedő Ung vármegyei település, Kassától 70 kilométerre délkeletre. Az előző századfordulón 1200 lakosú színmagyar mezőváros Ungvár gazdasági vonzáskörzetébe tartozott, a településen megtermelt javakat a 20 kilométerre lévő ungvári piacra hordták be. Északról szlovák falvak határolták a települést. A város kereskedőrétegét 300 fős zsidó közösség alkotta.

A kor nemzetiségi viszonyairól érdemes beleolvasni Skultéty Csaba, a Szabad Európa Rádió újságírójának *Vannak vidékek, féltett kishazák – az én Ung megyei Nagykaposom* című önéletrajzi könyvébe²²:

„Főszolgabíró nagyapám idejéből maradt ez a kis történet. Egy drótos tót, buzgó katolikus hívő eljutott Rómába. A Szent Péter téren andalogva szembetalálkozott két, reverendás egyházi személlyel, akik az ő zempléni-ungi szlovák tájszólásában beszélgettek. Derűs arccal hozzájuk fordult és megszólította őket, kérdezve: »Pan Vel' komoznyoni Mad'ar?« (Uraim, Nagyságodék is magyarok?)

Igen, történelmi értelemben hungarus, magyar hazafi volt. Nem anyanyelve, hanem érzelve szerint. Századok örökségét hordozta, mindennapi életének nyelve vagy nyelvjárása természetes hozadéka volt államhűségének.”

Nagykapos a II. katonai felmérésen (1819-96)

A település kulturálisan a délre eső magyar városokhoz kötődött. Kisvárdára, Nyíregyházára jártak főiskolára, egyetemre a nagykaposiak, Sárospatak református kollégiumával élénk kapcsolatot ápolt a helyi református egyház.

1920-ban ezeket a kulturális kapcsolatokat vágta el a trianoni döntés,

²¹ „Az epikát bele kell vinni az építészetbe” – beszámoló Weichinger Károly építészről

<http://epiteszforum.hu/az-epikat-bele-kell-vinni-az-epiteszetbe1?fbclid=IwAR2Fpao20MqNDqGoKeWrDZoG3CI0B2GaaKm6P8YmVtCohP26eLrGqbFHjVQ>, letöltés ideje: 2018. október 25.

²² Skultéty Csaba: *Vannak vidékek, féltett kishazák – az én Ung megyei Nagykaposom*, Budapest, szerzői kiadás, 2014, 139. o.

amely a határt Nagykapostól 60 kilométerre délre húzta meg. A város Csehszlovákiához került, Ungvárral és Kárpátaljával egyetemben. Így a gazdasági kapcsolatok egy része megmaradt, a város hivatalnokrétegét pedig csehekkel töltötte fel az államhatalom, akik egyformán idegenek voltak magyarnak, tótnak...

A második világháborút lezáró békediktátum következményeként Csehszlovákia átadta Kárpátalját a Szovjetuniónak, így Nagykapos gazdasági központját is elvesztette, Ungvár a határ másik oldalára került.

A település hagyományos, szervesen fejlődő gazdasági és kulturális élete megroppant, határvidékre került minden szempontból. Nagykapos kulturális és gazdasági kapcsolatait az új határok elvágták, a zsidóságot a világháborúban haláltáborba, utána a magyar értelmiséget, vezető réteget málenkij robotra hurcolták. A századfordulón még virágzó mezővárosba a világháború után ipari üzemeket telepítettek, amelyek működtetéséhez szlovákokat költöztettek a városba. Így a ma 10 000 fős Nagykaposon a magyarság számaránya 60%-ra csökkent. A város fejlődését a szocialista „típusmegoldások” biztosították: lakótelep-építések, erőteljes iparosítás, grandiózus építési tervek. Egy ilyen fejlesztési terv részeként bontották le a Fő utca déli oldalán álló polgárházak sorát, hogy új szocialista városközpontot építhessenek fel a helyén. Ebből aztán csak az értékes polgári épületek eldózerolása és a lakók kiköltöztetése valósult meg.

A 20. század elejének prosperáló gazdasági és kulturális világáról az épített környezet romjai mellett a képeslapok maradtok meg. Az apró fekete-fehér vagy utólag színezett fotók sokat tudnak visszaadni a századfordulós világ eleganciájából, hangulatából és változásáról. Nemes Jeles László így nyilatkozik erről a világról és a képek fontosságáról legújabb filmje (Napszállta) bemutatója kapcsán „...sokszor egy-egy kép akár egy könyvnél is jobban el tudja kapni egy kor szellemét. Képes elérni, hogy a befogadó tovább szője a látottakat magában, hozzáképzellen még részleteket. A huszadik század eleje nagyon izgalmas, szofisztikált, álmokkal teli világ volt...”²³

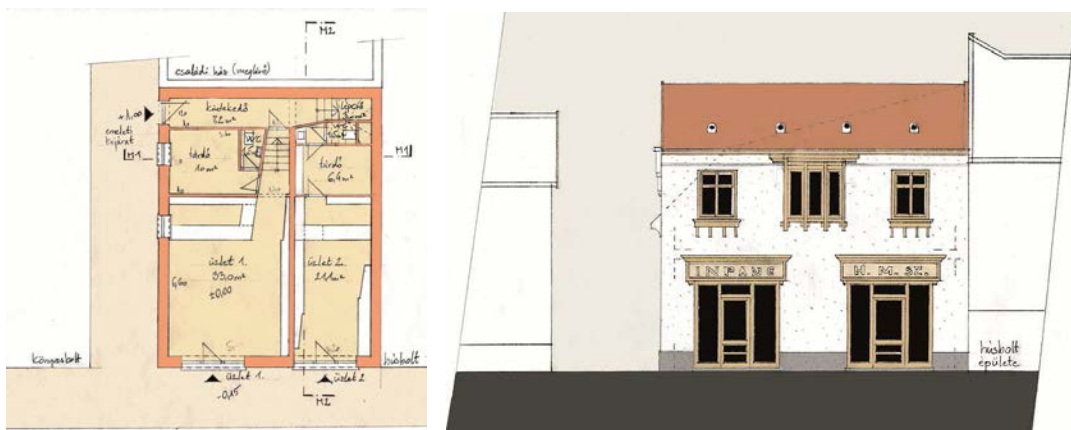

képeslap a 20. század elejéről

Fő utca, a hiányzó déli utcasorral

²³ interjú Nemes Jeles Lászlóval filmrendezővel, Örvény a mélyben, Demokrata, 2018. szeptember 26. 59. oldal

az épület alaprajza és főhomlokzata

Az új üzletház egy utcai és egy udvari épület, valamint egy keskeny bejáró ölelésében, egyszerű alaprajzi szerkezettel, a telket teljesen beépítve épült. Földszintjén két üzlethelyiség, az emeleten előadóterem létesült a szükséges kiszolgáló helyiségekkel.

Az épület a leromlott településkép, az eldőzerolt utcasor és az elszlömösödés kontrasztjaként épült meg. Építészeti formálása egyfajta sűrítménye az egykori utcasornak, azonban nincs konkrét formai idézet, az új épület egyéni átfordítása a századforduló világának. Bár azt a kort újraélni nem lehet, sikereiből erőt lehet meríteni.

A ház egy olyan építészeti nyelvezetet mutat a településnek, amelynek az elemei –ha romjaikban is- de előttük vannak, ezek használatának a lehetőségére hívja fel a figyelmet. Az esetleges és egyszerre kiszámított formálás nőtt jelleget mutat, mintha sok ütemben épült volna a ház, sok átépítést átélve jutott volna jelenlegi állapotára. Nincsenek kimódolt merev raszterek, az egész homlokzaton végigfutó egyforma ablaksorok, hanem a belső alaprajznak megfelelő változatosság, eltérő ablakformák és méretek, változó ereszkialakítás és magasság. Ez a mozgalmasság egyben a folytathatóság képzetét is felkelti, a történet nincs még lezárva! A részlet gazdag formálás és az egyszerű tömeg együttese elegáns épületet eredményez, amely a jövő lehetőségét villantja fel a nagykaposiaknak.

az épület metszetei

Utcai nézet és oromzati részlet

Az utca irányában nagyméretű, hívogató portálok, az ajtó felett cégérek hirdetik a kereskedő portékáját, kiírva (nem csak cégnév mögé rejtve) a gazda nevét. Az épület tömegformálása egyszerű, csupán a sarkok, tömegváltások kiemelése biztosítja az épület mivességét. A fafödém megjelenik az eresz alatt a külső homlokzaton is, az oromfal lezárását az utca felőli oldalon konzolos profil indítja el, a másik oldalon egy hangsúlyos, tagolt bástya zárja le. Mögötte kezdődik a keskeny bejáróra néző oldalhomlokzat, aminek csak a párkány finom konzolos lépcsőzése ad egy kis hangsúlyt. Az oldalsó bejáró emelkedése izgalmas perspektívát biztosít a keskeny résen bepillantónak.

A belső terek hangulatát a fehér falfelületek, a natúr fafödém, és a funkcióhoz igazodó nyílászárók esetleges ritmusa határozzák meg. A földszinten az utca fele hatalmas üvegportálok készültek, az emeleti előadótermet egy középső faoszlop osztja, nyílásai a külső látványhoz, annak irányához igazodnak. Az utca fele középen hangsúlyos, konzolos ablak épült, az oldalfalon a letekintésre alkalmas kukucskáló lőrés. Az ablakok változatossága súlyozza az egyébként homogén belső teret, kijelölve annak tengelyét és oldaltereit.

földszinti üzlethelyiség

az emeleti oktatóterem

Az épület szerkezetei helyben elérhető és érthető anyagokból készültek. A falakat kerámia téglából falazták, látszó vörösfenyő fafödémmel, hagyományos fa ácsszerkezettel és égetett agyag cserépfedéssel. A szerkezetek homogének, manipuláció mentesek, az szerkezetek erővonalai tisztán leolvashatóak. A fafödém méretrendjéből, egyszerű statikai modelljéből fakadóan erőjátéka mindenki számára érthető.

A szerkezetek kiválasztásánál a gazdaságosság mellett fontos volt, hogy a kivitelező mesterekből a tudásuk legjavát hozzam ki, gondolkozásra (lehetőleg együttgondolkozásra) serkentsem őket, azonban nem volt cél a kioktatásuk, szakmai tudásuk negligálása. A pontos kiviteli tervek és csomóponti szintű feldolgozottság aztán együttgondolkozást nem hozott, mindent pontosan megcsináltak a tervekből.

Az új üzletház hangulatában egy „lehetett volna” világot jelenít meg. Ha az elmúlt száz évben nem a szellemi pusztítás, a közösségek rombolása lett volna a cél a Kárpát-medencében, akkor ehhez hasonló házaknak kellene itt állniuk, pezsgő kulturális és gazdasági élettél. A ház felépítése a kitartást és az újrakezdést szimbolizálja számomra, egyben reményt ad, hogy valamikor az utca másik oldalán, az elpusztított polgárházak helyén tátongó gödör befoltozására, az épületek újraépítésére is lesz ereje a nagykaposi közösségnek.

TÉZIS 4.

Az építész feladata, hogy jelentésteljes helyeket hozzon létre, amely az adott helyből, hagyományból és identitásból táplálkozik. Ez biztosíthatja azt, hogy a helyi közösség befogadja az épületet, az élet részévé váljon.

II-II. BUDAJENŐ, MŰEMLEK MAGTÁR

2015-2017.

Év háza MÉSZ különdíj, 2018.

Év homlokzata díj, 2018.

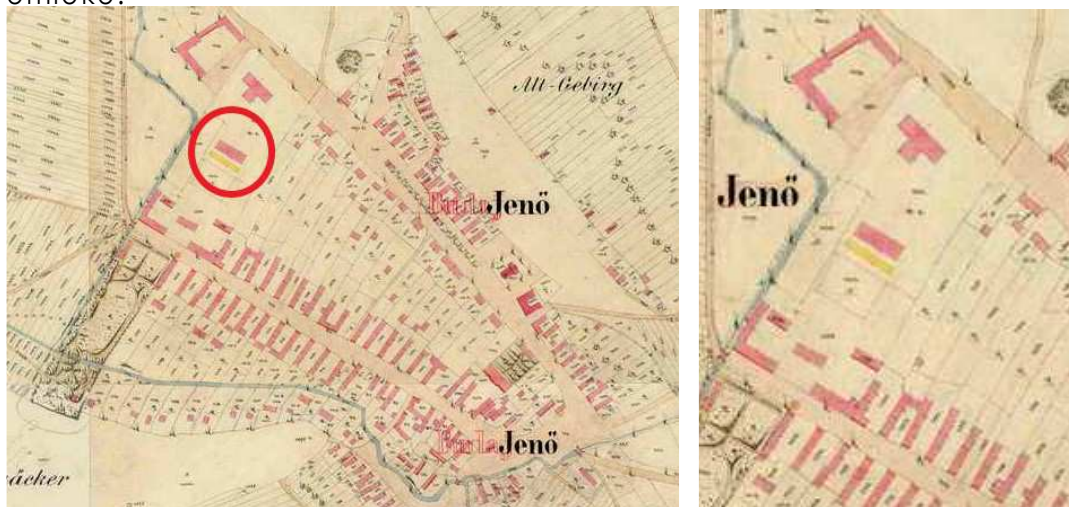
Pro Architectura-díj, 2018.

A budajenői magtár átalakításának tervezésével 2015-ben bízott meg a tulajdonos Önkormányzat. Abban az évben a település főépítésze lettem és ilyen minőségemben átvettem a tervezést az előző főépítésztől, Dr Mátéffy Annától, aki Budajenő lokálpatrióta lakosaival és építészeivel maga is sokat dolgozott az épületért.

A magtár építéstörténete

A szabadon álló, késő barokk, háromszintes magtárépület feltehetően a 18. és 19. század fordulóján épült, a telki apátság egykori uradalmi majorságának részeként. Az építésére vonatkozó pontos adatok egyelőre nem kerültek elő.

Nem csak gazdaságtörténeti érdekessége, hanem építészeti megjelenése tette érdekessé 2005-ben a műemléki védelemre (műemléki törzsszám: M-6 11093). A jó tömegarányú épület kőkeretes nyílásaival, népies klasszikussággal megfogalmazott belső támszerkezeteivel a település és a hazai építészettörténet jelentős emléke.

a magtár az 1885-ös kataszteri térképen

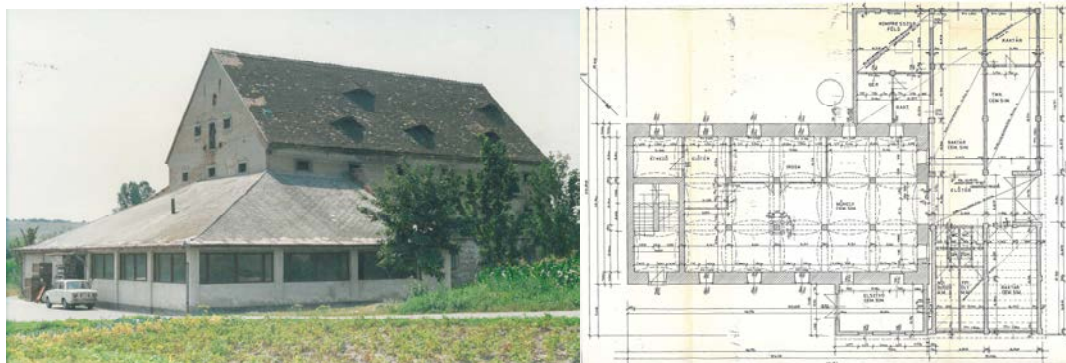
Az 1198-ban alapított telki bencés apátságot a török kiűzése után, 1700-tól a bécsi skót bencések kapták meg a királytól. Az uradalomhoz telki, budajenői és pátyi birtokok tartoztak, amik 1882-ben a bécsi skót bencésektől a Vallásalaphoz, majd a II. világháborút követően állami tulajdonba kerültek. A budajenői magtár és hozzá tartozó földterületek kezelője a tóki Egyetértés MGTSZ lett. Az 1990-es rendszerváltás és vagyonrendezés után a tulajdonossá vált Egyetértés MGTSZ-től Budajenő Községi Önkormányzat megvásárolta.

1782-1785 között készült első katonai felmérés térképén szerepelnek ugyan nagy alapterületű épületek a település észak-nyugati szélén, de a vízfolyások, utak változása miatt nem azonosíthatók pontosan.

1829-1866 között készült második katonai felmérés térképén a majorság területén egyértelműen, beazonosíthatóan a magtár helyén található épület, további 6 hasonló nagyobb alapterületű építménnyel együtt. A majorsághoz tartozást igazolja az a tény, hogy az 1860-ban készült úrbéri térképen sötétebb rózsaszínnel jelölik az uradalmi kastélyt és annak telkét, valamint még néhány további telket és az azokon álló épületeket, mint a település többi részét. Ennek egyetlen kézenfekvő magyarázata az lehet, hogy ezek a sötétebb színnel jelölt ingatlanok a kastélyhoz hasonlóan mind a telki apátsági uradalomhoz tartoztak.

1885-ös első kataszteri térképen lemérhető nagysága kb. 45 m x 13 m. Ebben az időben az épület a jelenleginél nagyobb volt, a lépcsőház az épület közepén helyezkedett el. Az eredeti méreteire vonatkozó adatot erősíti, hogy az egyébként kő és téglavégyszerű falazású épület hátsó, az elbontást lezáró homlokzatát későbbi téglafalazás alkotja. Érdekes viszont, hogy az épület nyugati sarkához illeszkedő alacsony támpillér faragott kő és téglafalazású, szemmel láthatóan eredeti helyén áll. Ennek magyarázata egyelőre nem ismert.

Jelenlegi formáját a svábok kitelepítése és a székelyek betelepítése körüli időkben, 1946-47-ben nyerte, amikor a lakosság az épület felét elbontotta (rossz műszaki állapota, háborús sérülések miatt), hátsó homlokzata így egy nyílás nélküli torzó lett. Egy időben (1973-1993 között) a földszintet üzemi célokra (szinterező üzem) használták, a pillérek között az üzemi helyiségek létrehozására több helyen osztófalakat húztak, földszintes bővítéssel épült köré.

a töki MGT SZ szinterező üzemeként (~1988)

1993-ban Budajenő Községi Önkormányzat megvásárolta a még hozzá tartozó földterülettel együtt. A földrészletet kisebb ingatlanokra osztva lakótelekként értékesítette, az épületet és 4805 m² területet megtartott tulajdonában. Két részletben (1998-ban, majd 2004-ben) állagmegóvó, javítási és felújítási munkákat végzett az Önkormányzat az épületen.

Ekkor részben közművesítették a házat, elbontották a földszint belső válaszfalait és egy bontott téglalburkolat lerakásával kiállítóhelyet alakítottak ki. A cserépfedés újrarakásával megszüntették a tető beázását és kicserélték a tönkrement födém és tetőgerendákat. Az épületet ezzel megóvták a további károsodásoktól.

A magtárépület szerkezete

A háromszintes épület földszintjét csehsüveg-boltozat fedi, emeleit fa födémekek választják el egymástól. A földszinti pillérekön nyugszanak a felső két szintet tartó dór fejezetű fa oszlopok. Az emeleti szinteken a faoszlopok mester- és fiókerendákat, valamint az azokra fektetett egyrétegű pallóréteggel kialakított födémeket tartanak. A tetőszerkezet gyönyörű példája a barokk feszítőműves ácsszerkezetnek.

Az épület szintjeinek osztását kívülről téglalaptestre húzott vakolatprofillal kialakított párkányok jelzik. A téglány alakú nyílások faragott kőkeretezésűek, beillesztett vasráccsal. Felső sarkaikban az egykori fedőtáblák beeresztett vasalásai még több helyen megvannak. A tetőn ökörszem ablakok nyílnak. Az épületnek a 20. század második felében végzett átalakításai során eredeti nyílásokat falaztak be, illetve újakat alakítottak át.²⁴

A lépcsőfokok a legalsó, kőből faragott fokot kivéve tömör fából készültek, a földszintről az emeletre boltozott falmezőkön nyugszanak, feljebb a kísérő falak közé építettek.

Tervezési program:

A budajenői magtár épülete sok szempontból hasonló helyzetben van, mint a felvidéki helyszín. A skót bencés rend egykori hatalmas birtokközpontjának helyén ma családi házak állnak, a katonai felmérési térképekből tudjuk, hogy számos fa- és téglalaptestből állt a központ, ezekből azonban csak a magtár maradt meg. A II. vh után a birtok felosztásra került, később a magtár funkció is megváltozott, a technikai fejlődés következtében a mezőgazdasági tároláshoz más típusú épületeket kezdtek használni. Így az építészeti minőségében egész Magyarországon egyedülálló épület csehsüveg boltozatos földszintjén szinterező üzemet rendeztek be, a 200 éves kőkeretes nyílásokat a pillanatnyi igényeknek megfelelően rombolták, a kő pilléreket szétvésték, az épület földszintjét a pillanatnyi igényeknek megfelelően bővítették, de a tetőszerkezetre nem ügyeltek, az épület 2005-ig számos helyen ázott, rohadt.

²⁴ A Mátéffy Anna vezető tervező 2010-es engedélyezési tervdokumentáció műszaki leírásának, valamint a Székér György építész 2015-ös kutatási dokumentációjának felhasználásával

Az épület felújítására és hasznosítására ütemezett tervek készültek a műemlék felügyelettel szoros együttműködésben (műemlék felügyelő: Klaniczay Péter).

A csehsüvegboltozatos földszinten rendezvények, előadások, konferenciák, kiállítások megrendezésére alkalmas terem lett kialakítva.

Az első emeleten egy ifjúsági- és zárandókszállás lett kialakítva, a fafödémű nagy térben hálóteremmel, vizesblokkal és teakonyhával.

Megújultak az épület külső és belső közmű hálózatai, homlokzata, a földszinten egy mosdóblokk is épült. A homlokzaton felújításra kerültek a barokk kori kőkeretes nyílások (az elpusztított kőkereteket Sax László kőfaragó faragta újra), új kapuzat (tervező: Kuli László építész) és fa ablakok készültek.

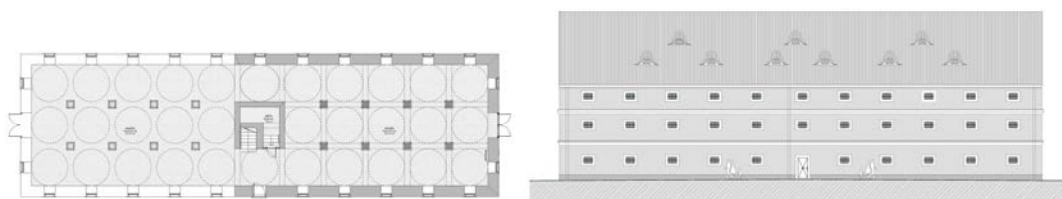
Második ütemen a magtár második emeletén és a tetőtérben a német nemzetiségi kultúra ápolásának fontos színtere kerül kialakításra, a belsőépítészeti berendezések elkészítése folyamatban van (belsőépítész tervező: Vasáros Zsolt DLA). A felső szintek feltárásához az épület hátsó homlokzatán egy lifttorony épült, amely megkönnyíti a látogatók számára az épület bejárását.

Harmadik ütemben a kertrendezés készül majd el, az épület telke bővül, új tematikus park és egy vízi játszótér épül, hogy az épület minden időben valódi központja lehessen a környező falurésznek és kiállítási tematikájának megfelelően országos szinten is megfelelő programokat tudjon biztosítani.

Rekonstrukció?

Az épület jelenlegi formájában éppen fele az eredeti épületnek, a lépcsőház eredetileg az épület középtengelyében volt. A főhomlokzati kapuzat kibontásakor pedig kiderült, hogy a jelenlegi, egy traktus széles kapu az eredeti kapuzat durva kibontásával és szélesítésével lett kialakítva, az átépítés idejét nem ismerjük. A vakolat leverésekor ugyanis előkerült az íves téglakiváltó, ami alapján az eredeti, valószínűleg kőkeretes kapuméret meghatározható volt.

Gondolatkísérletként érdemes végigjátszani az épület eredeti méretre való visszaépítését, hiszen ismerjük az épület méretrendszerét, a kibontott főhomlokzati nyílás méretét (analógiákkal a kapuzat is megtervezhető lett volna), az építési anyagait és szerkezetét. Mégsem merült fel a teljes rekonstrukció, mivel erre sem a jelenlegi telekméret, sem a funkcionális igények, sem az anyagi lehetőségek végessége nem adtak lehetőséget. Nem volt szükség nagyobb épületre.

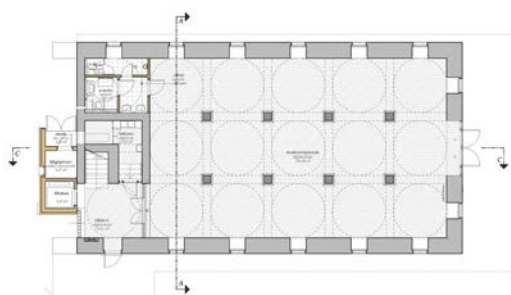

Budajenő magtár, eredeti földszint alaprajz és oldalhomlokzat (rekonstrukciós rajz)

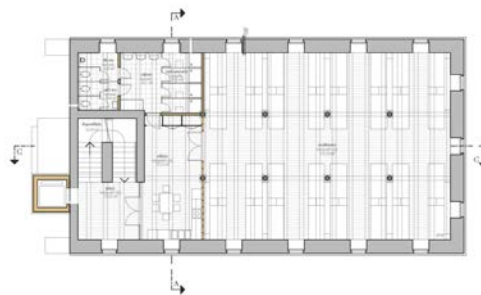

Átalakítás

A meglévő épület egy építési korban épült fel, szigorú szerkezeti rendszerrel, ami a belsőben és a homlokzatokon is jól látszik. Szabályos pillérosztás a földszinten, amit az emeleten a faoszlopok rendje követ és erre épül a fafödém és a tetőszerkezet gerenda kiosztása. A pillérek rendje a homlokzati nyílászárókon is követhető, minden oszlopközben egy-egy kőkeretes ablaknyílást találunk. A nyílásokban korábban soha nem volt üvegezett ablakszerkezet, csak egy külső, felhajtható fémtábla, aminek a tartóvasai néhány régi ablakkereten még megtalálhatók (a győr-kismegyeri magtáron pedig hasonló fém zsalugátereket találunk). A padlástéri ökörszemablakokon, hasonlóan a főhomlokzaton lévő ajtónyíláshoz belül vannak a fém zsalutáblák, ezek szerencsére megmaradtak.

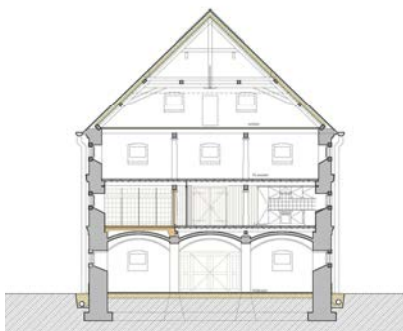
földszinti alaprajz

I. emeleti alaprajz

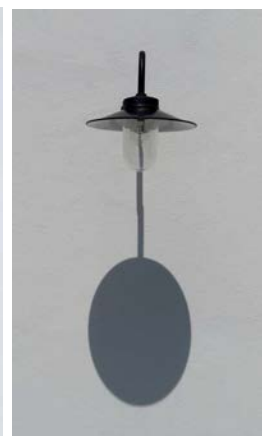
A belső terek az épület rendszerének és funkciójának megfelelően átláthatóak voltak, minden szint egy nagy tér volt, hisz a tároláson kívül semmilyen egyéb helyiségre nem volt szükség. A belső terek a földszinten a csehsüvegboltozatos födémnek, a felső szinteken pedig a fafödémnek köszönhetően romjaikban is elegánsak és nagyvonalúak voltak. A padlástéri barokk feszítőműves ácsszerkezet egyenesen lenyűgöző volt!

keresztmetszet

hosszmetszet

Az átalakítással az épületnek ebbe a tiszta rendszerébe új, szellemiségében idegen elemek kerültek. Az épület eredetileg néhány építőanyagból épült fel (kő-tégla-fa-cserép-vas), ehhez képest a kőkeretes ablakok hőszigetelő üveges nyílászárói, a belső ajtók, a világítótestek, az elektromos és gépészeti szerelvényezés, a teakonyha, a mosdók és zuhanyzók sora jelentősen megterhelték a magtárat.

A tervezés folyamán elsődleges cél volt az épülettől idegen elemek elrejtése, hogy minél inkább érvényesülhessen a magtár eredeti, tiszta szellemisége.

A lépcsőház mögötti tér beépítése tette lehetővé, hogy a nagy terek egyben maradhassanak. A földszinten mosdóblokk, az I. emeleten a mosdó-zuhanyzó-teakonyha terei, a II. emeleten a gépészet a padlástérben pedig a kiállítótér tárolója foglalta el ezt a helyet.

A gépészeti és elektromos szerelvények a földszinti boltozat feltöltésében, illetve a felső fafödémek szintek új álpadlójában lettek elvezetve. Az épület fűtését falfűtés biztosítja, így a belső térben nem jelentek meg fűtőtestek, csupán a földszinten kellett megoldani, hogy a megvastagodott vakolatsík ne torzítsa el a boltozat indító vonalát. A szállás funkció és a meglévő szerkezeti adottságokból – a fafödémről- következő szigorú tűzvédelmi előírások könnyítésére egyedi eltérési engedélyt kértünk az Országos Katasztrófavédelemtől, így az épületben nem kellett sprinkler rendszert kiépíteni, a lépcsőház füstmentesség alakításával biztosítottuk az épülethasználók kimenekülését. A füstmentes lépcsőház gépészeti része a lépcső alatti pincehelyiségbe került, a külső levegőt pedig a lift gépház előtti tárolón keresztül szívja be. Így a lépcsőházat bezáró bonyolult, a tűzvédelmi rendszerrel zárható üvegfalakkal sikerült építészeti is vállalható megoldást találnunk erre a problémára is, az épületen nem jelenik meg semmilyen gépészeti rátét.

A homlokzati nyílászoknál visszaállítottuk az eredeti kőkeretes nyílásokat, az eredetivel megegyező vasráccsal. A homlokzati új kapuzat búzaszál mintázata a magtár funkcióra utal, egyben azt szimbolizálja, hogy amint egykor a település takarmányát, úgy most a helyi közösség tagjait szeretnék az épületben összegyűjteni.

Kiegészítés - lifttorony

Az épület hátsó része a II. világháborúban megsérült, a sérült részeket lebontották. A hátsó homlokzat, szemben a kőkeretes, tagolt párkányú, feszes szerkesztésű eredeti homlokzatokkal, egy torzó lett, a háború után a lehető legegyszerűbb módon befalazták a nyílásokat (később számos másodlagos felhasználású követ találtunk ebben a falban). Az épület felső szintjeinek hasznosításakor az épületen belüli közlekedés megkönnyítésére, erre a homlokzatra kellett egy liftet építeni.

A hátsó front torzó jellege előnyére vált a tervezett kiegészítésnek. Egy teljes egészében meglévő, minden oldalán kőkeretes nyílásokkal és párkányokkal tagolt épület esetén a lift épülethez illesztése nehezebb lett volna, csak nagyobb volumenű külső bővítéssel, az épülettől való elhúzással vagy belső bontással és beépítéssel lehetett volna megoldani (lásd Futura Interaktív Élményközpont, Mosonmagyaróvár, tervezők: Lenzsér Péter, Gaul Cicelle, 2009).

A torzó homlokzat lehetőséget adott, hogy az utca irányából rejtve oldjuk meg a lifttorony építését, csak a tetősík felett kikukucskáló tetőidom mutatja, hogy az épület mögött még épült valami. Ez az elhelyezkedés az épület közlekedési rendszeréhez is jól illeszkedik, a hátsó bejárattól közvetlenül megközelíthető lépcsőház előterébe tudtuk nyitni a liftet. Ezzel a különböző szintek használata egymástól elválaszthatóvá vált.

A barokk vagy más történeti korból nincs analógia ilyen arányú torony épülethez illesztésére. Csak a 19-20. század fordulóján épült malmoknál találunk hasonló kiegészítéseket, amelyeket surrantóként, anyagmozgatásra használtak.

Jászberény, Fecske malom, 2012.

A lifttorony hozzáillesztése a tömörszerű meglévő épülettömeghez az illeszkedés kérdését vetetette fel. A meglévő épület fehér vakolt falazatokkal, szürke lábazati vakolattal, natúr kőkeretekkel, zöld fa nyílászárókkal és hódfarkú cserépfedéssel áll a falu szélén. Milyen anyaghasználattal, tömegformálással lehet ezt a zárt épületet kiegészíteni? Hasonulni kell az új épületrésszel, vagy élesen elütni? Megpróbálni folytatni egy 200 évvel ezelőtti gondolatot vagy ezt a gondolatot feladni és a kontrasztra építeni?

Ebben a lifttoronyban sűrűsödött össze a tervezést végigkísérő kérdések sora.

Az elkészült lifttorony próbál spekulációmentes választ adni ezekre a belső kérdésekre. A lifttorony egy masszív, a ferde falsíkokkal is erőt sugalló talapzatról indul, amelyik mint egy nagy kemence tapad a

magtár hátsó homlokzatához²⁵. A ferde falsíkokat nézve Kunkovács László Ősépítmények könyvében megörökített alföldi góré építmények is eszünkbe juthatnak²⁶.

A monumentális megjelenésű magtárhoz képest apró alépítmény mozgalmasságával, ugráló fasíkjával önálló entitást hoz létre. Az alépítmény felfelé törő részéről emelkedik fel a fával burkolt karcsú lifttorony, amelyik fémlemezfedéses sisakjával túlnyúlik a magtár tetején, az utcáról is láthatóvá válik.

A bővítmény nem másolja a magtár részleteit, azonban azonos anyaghasználatával, egybefüggő vakolt és deszka homlokzati felületeivel, lőrészerű ablakával, önmagában izgalmas, mozgékony formálásával az új torony a meglévő épület szerves folytatásaként jelenik meg.

Talán ha a magtár építője megnézhetné a tornyot, értené annak szerkesztését és le tudná olvasni róla, hogy mennyit változott a világ az elmúlt 200 évben.

²⁵ Kenyérből kincs, Műemléki magtár rekonstrukciója, Budajenő, Új Magyar Építőművészet 2018/2, szöveg: Szörényi Anna

²⁶ Kunkovács László: Ősépítmények, Kós Károly Alapítvány, Budapest, 2000, 24. és 109 oldal

Belsőépítészet

Az épület belsőépítészeti kialakítása a magtár meglévő adottságaira támaszkodik, azt éppen a minimális mértékben egészíti ki. Szerencsésen találkozott itt az épületnek megfelelő tervezési program, a szoros költségvetés és a jó téri adottságú belső tér.

A tervezési program megadta a lehetőséget, hogy minden szinten egybenyitott térként működhessen tovább az épület, ezek a terek ugyanis így hatnak a leginkább a látogatóra.

A földszint boltozatos, elegáns belső tere mai szemmel (ipari épület esetén) elképzelhetetlen építészeti minőségben és nagyvonalúsággal épült meg 200 évvel ezelőtt. Fontos megjegyezni, hogy a boltozatos szerkezet és az emeleti fafödémek dórizáló oszlopfőit ritka megoldások a magtárak között, ez az építetű skót bencés rend igényességét dicséri, miközben a ma már szinte luxusnak tűnő homlokzati kő keretek, és oszlopok, a vastag téglafalak a kor általános építészeti minőségét képviselik.

A kő oszlopok a barokk korra jellemző módon meszeléses felületkezelést kaptak. Az építés idején a homlokzati kő kereteket is festéssel védték az időjárástól, a kő anyagának „felmagasztalása” csak a mai korra jellemző vonás. A felújítás során a külső keretek végül nem lettek lefestve, azonban a belsőben Klaniczay Péter műemlék felügyelő ragaszkodott a festéshez. Akaratát nem volt egyszerű átvinni a település vezetésén, azonban a végeredmény Őt igazolja! A lábazat nélküli téglaburkolattal gyönyörűen kihangsúlyozza a boltozat formáit a homogén felületkezelés.

A belső terekbe korábban az épületben nem használt tárgyak, bútorok kerültek. Ezek (belső ajtók, világítótestek, asztalok és székek) az épület ipari jellegéhez igazodva, egyszerű vonalvezetéssel válnak a tér részévé. Az új belső ajtók, bútorok natúr fából készültek, a székek esetében matt zöld kárpitozással, amivel egyrészt az új, matt zöld külső ablakokhoz igazodnak másrészt a helyi sváb hagyományban használt zöld színre utalnak.

A padlózatot eredetileg széles, a használattól mélyen kopott pallózat borította, azonban annak a megmentése lehetetlen volt. A gépészeti szerelvényezéshez szükséges álpadló készítése miatt fel kellett szedni, viszont a régi mesterek kovácsolt szeggel rögzítették a pallókat a gerendázathoz, amitől a száraz fa inkább szakadt, semhogy engedjen. Hajópadló burkolat került a helyére, ami jól illeszkedik a fafödémhez és a fehér falakhoz, bár még kissé fényes.

A lámpatestek kis sorozatban gyártott kézműves termékek, fehérre mázolt fényvetőjükkel, klasszikus üvegburájukkal és fekete vasszerkezeteikkel a paraszti világ esztétikáját hordozzák. A külső és belső terekben mindenhová ugyanakkor a lámpacsaládnak a tagjai kerültek.

Az I. emeleti ifjúsági szállás a tervek szerinte egyedi bútorokkal készült volna, azonban ezt a határidő elsodorta, így csak az elválasztó bútorok készültek el, amiket bolti ágyakkal egészítettek ki. A tervek szerint kézművesebb jellegű, a belső ajtókra rímelő, deszkából összeácsolt bútorok készültek volna.

A néhány elemes anyaghasználat, a szinte láthatatlan építészeti jelenlét, a nagy homogén felületek egységes belsőt eredményeztek, amelyben ötvöződnek a régi magtárépület nagyvonalú terei és az új berendezések, megőrizve a régi magtár hangulatát.

az I. emeleti ifjúsági szállás

Magtár a falu identitásában

Budajenő 2100 lakosú település a Zsámbéki-medencében, ami az 1990-es 780 főhöz képest 2,5-szeres növekedést jelent. Az újonnan betelepülők a fővárosból és vidékről érkeztek, hogy zöldövezetben, a főváros közelében élhessenek. A települést választók körében saját beszélgetéseim alapján fontos szempont volt egyrészt a falu egységes ófalui településrésze, ahol megmaradt a sváb paraszti világ gazdag építészeti kultúrája másrészt a település életét ma is meghatározó műemlékek magas száma. Budajenőn 5 jegyzett műemlék van (a település római katolikus temploma, a temetőkápolna (Öregtemplom), az abban található dombormű, a magtár és a volt bencés rendház épülete (a mai általános iskola).

A helyi társadalom korábbi szakadásait a ki- és betelepítések okozták. 1945 őszén 21 székely család érkezett Erdélyből, gazdasági felszereléssel, 85 tehénnel/üszővel, 12 db lóval, 30 db sertéssel, valamint nagyobb mennyiségű baromfival. Részükre a közalapítvány 400 kh. -nyi birtokából osztottak földet, és a háborús bűnösnek minősített sváb lakók házaiba költöztették őket.

Következő év tavaszán, 1946. április elején a község 187 német családjából 172-t telepítettek ki. Az otthonát elhagyni kényszerült lakosság 60-70 kg-os személyi poggyászt vihetett magával. Az 1945 őszén betelepült székely lakók vitték őket 16 ló- és tehénfogaton a biatorbágyi állomásra (mivel a községben már csak nekik voltak igás állataik), ahol bevagonírozták őket (A hatalom tudta, hogyan kell évtizedekre tönkretenni egy település közösségét.)

1946 áprilisában, a második szakaszban újabb 8 család érkezett Budajenőre az erdélyi Börvelyből. Ők is tetemes állatállománnyal és gazdasági felszereléssel érkeztek. Még ugyan ezen hó folyamán Romániából illegálisan jött át a határon 12 család, felszerelés és állatállomány nélkül.²⁷

A település életében az elmúlt 75 év jelentős változásokat hozott és számos mélyre ható konfliktust teremtett. Mára –részben a generációváltásnak is köszönhetően- ezek a feszültségek talán megszűntek, és a település a megnövekedett lakosság közösségbe kovácsolásáért küzd. A magtár átépítése ebben hozhat előrelépést.

A magtár épülete romjaiban is megőrizte erős kisugárzását, az átalakítási és bővítési munkákkal a hely szellemének felerősítése volt a cél, ami az épület elfogadását, a település életének részévé válását hozhatja magával.

TÉZIS 5.

Az építész felelőssége, hogy felismerje a hely erejét, megértse jelentését. Ez alapján kell a jelenkornak érvényes mondanivalót megfogalmaznia.

Az építés drámája a hely, a helyi közösség identitásának erősödését, újraépülését hozhatja magával, az építéssel a társadalmi és közösségi szövet elszakított szálait újra lehet fenni, a helyet és azon keresztül a közösségeket- gyogyítani tudjuk.

²⁷ forrás:

<http://www.budajeno.hu/index.php/telepueles/toertenelem?showall=&start=4>
utolsó letöltés: 2018. szeptember 26.

III. TÉZISEK:

TÉZIS 1. HAGYOMÁNY (Zalaszentlászló)

A hagyomány tárgyi lenyomatai meghatározó elemei épített környezetünknek. Ez a viselkedésminta, településstruktúra és épületállomány évszázadok alatt kristályosodott ki, elemei kultúránk lenyomataként, mint egy nyelv szavai fonódnak össze.

Ez az építészeti nyelv az alkotó ember számára tanulható és visszatanítható.

TÉZIS 2. HELY (Berlin, Kapelle der Versöhnung)

A hely többet jelent, mint helyszínt. A hely a hagyomány, a kultúra és az identitás hordozója, amelynek történeti, társadalmi és funkcionális rétegei vezetnek a hely megismeréséhez, a kor kérdéseire érvényes építészeti válaszok megtalálásához.

TÉZIS 3. IDENTITÁS (Drezda, Budajenő)

A 20. század -Makovecz Imre szavaival- az emlékezetvesztés kora volt. A rombolás épületeket, házsorokat, városrészeket tüntetett el, tett tönkre, hogy az azokat használó közösségek is elpusztuljanak.

A közösségek elpusztításának célja a hagyományból fakadó identitás felszámolása volt.

TÉZIS 4. NAGYKAPOS, ÜZLETHÁZ

Az építész feladata, hogy jelentésteljes helyeket hozzon létre, amely az adott helyből, hagyományból és identitásból táplálkozik.

Ez biztosíthatja azt, hogy a helyi közösség befogadja az épületet, az élet részévé váljon.

TÉZIS 5. BUDAJENŐ, MAGTÁR

Az építész felelőssége, hogy felismerje a hely erejét, megértse jelentését. Ez alapján kell a jelenkornak érvényes mondanivalót megfogalmaznia.

Az építés drámája a hely, a helyi közösség identitásának erősödését, újraépülését hozhatja magával, az építéssel a társadalmi és közösségi szövet elszakított szálait újra lehet fonnai, a helyet és azon keresztül a közösségeket gyógyítani tudjuk.

Irodalomjegyzék:

Bartók Béla: A népzeneről, Magvető Kiadó, Budapest, 1981

Dúll Andrea: A környezetpszichológia alapkérdései, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2009

Ferencz István, Nagy Tamás és Turányi Gábor építésze, szerkesztő: Sulyok Miklós, Műcsarnok, Budapest, 2002,

Hamvas Béla: Az öt génusz - A bor filozófiája, Életünk Szerkesztősége, Szombathely, 1988,

Hoppál Mihály, Jankovics Marcell, Nagy András, Szemadám György: Jelképtár, Helikon Kiadó, Budapest, 1997

Karácsony Sándor: A magyar észjárás, Magvető Kiadó, Budapest, 1985

Kerékgyártó, Béla (szerk.): A mérhető és a mérhetetlen, Építészeti írások a huszadik századból, Typotex Kiadó, Budapest, 2004

Kunkovác László: Ősépítmények, Kós Károly Alapítvány, Budapest, 2000

Lükő Gábor: A magyar lélek formái, Exodus Kiadó, Budapest, 1942

Makovecz Imre: Makovecz Imre műhelye, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 1996

Meggyesi, Tamás: Számadás, Válogatott írások, építészet/elmélet, Terc Kiadó, Budapest, 2011

Meggyesi Tamás: Magyarország lakókörnyezeti kultúráinak tipológiája, Budapest, 1986.

Meggyesi Tamás: A város identitása, Országépítő 2014/2, 53-56. oldal

Mircea Eliade: A szent és a profán, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999

Rudofsky, Bernard: Architecture Without Architects, A Short Introduction to Non-Pedigreed Architecture, University of New Mexico Kiadó, Albuquerque, 1964

Christian Norberg-Schulz Genius loci, Ökotáj, 2004. 65-75.o
Norberg-Schulz, Christian. Genius Loci. Toward a Phenomenology of Architecture. Academy Editions, London, 1980

James Steele: An architecture for people – The complete works of Hassan Fathy, New York, 1997

Kultúrák között – Egy magyar építész Észak-Afrikában Kritikai esettanulmány Parajdi Mester László munkásságáról
Szerzők: Tibai Frida és Veres Laura TDK dolgozat, konzulens: Vasáros Zsolt [DLA], Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Építészmérnöki Kar, 2017

U. Nagy Gábor: Táj – Régió – Identitás, Gondolatok és jegyzetek – A 2013. március 9-én, az „Identitás az építészetben” témában rendezett X. MÉSZ Nemzetközi Építészkonferencián elhangzott előadás bővített változata, Régi-Új Magyar Építőművészet, 2013/3

Fotók jegyzéke:

Zalaszentlászló: művelődési ház, fotó: ismeretlen, 1985.
(forrás: Makovecz Archívum)

Berlin, Kapelle der Versöhnung:

légi felvétel:

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a3/Berna-uer-strasse-luftbild.JPG/1274px-Berna-uer-strasse-luftbild.JPG>

összeomló templom: <http://www.strasse-der-moderne.de/wp-content/uploads/2016/03/Berlin-Abriss-Versoehnungskirche-1985-Bild-Rob-Koster-CC-BY-SA-3.0.jpg>

távlati kép: <http://m.dein-plan.de/poi/38634-Kapelle-der-Versoehnung-Berlin-Mitte-Gedenkstaette-Berliner-Mauer#&gid=0&pid=1>

tornácfotó: <https://www.db-bauzeitung.de/db-themen/technik/bauen-mit-lehm/>

belső fotó:

<https://www.flickr.com/photos/steffireichert/4295908773/sizes/l>

alaprajz: <https://www.dachverband-lehm.de/bauwerke/kapelle-der-versoehnung>

Budai amfiteátrum:

20. sz. eleje:

<http://egykor.hu/budapest-iii--kerulet/katonavarosi-amfiteatrum-obuda-aquincum/1237>

jelenlegi állapot: <http://csorbazoli.blogspot.com/2016/10/aquincum-2.html>;

Plesz Antal koncepcióterv látványterv (Balogh István), Országépítő 2015/2, Plesz Antal melléklet

Asszony a kazlak közt, fotó: Korniss Péter, 1976

https://index.hu/nagykep/2017/12/12/kelet-europai_sors_feheren-feketen/ - letöltési idő: 2018. október 7.

Potsdamer Platz:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Berlin_-_Potsdamer_Platz_-_um_1900.jpg?uselang=de

Berlin, Reichstag:

https://www.getyourguide.com/berlin-l17/berlin-reichstag-y-regierungsquartier-tour-de-2-horas-t49448/?utm_force=0

Berlin, Neues Museum:

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/dd/Berlin-Neues-Museum-001.JPG/800px-Berlin-Neues-Museum-001.JPG>

Budajenő családi ház:

Csóka Balázs, Frenkel Edwina, 2016 és 2018

Nagykapos:

a szerző felvételei

Jászberény:

Fecske malom, fotó: Fülöp Tibor, 2012.

Budajenő magtár fotók:

felújítás előtti állapot: Légárné Gulyás Rita

felújított épület: Kedves Zsófia

tetőtér belső fotó: Vasáros Zsolt DLA 2018.

internetes letöltések ideje: 2018 június és november között

Budajenő, Magtár stáblista:

Vezető tervező:	Csóka Balázs
Előkészítő tervek:	Mátéffy Anna, Kuli László
Művészettörténeti kutatás:	Szekér György
Műemléki felügyelő:	Klaniczay Péter
Statika:	Sipos Csaba
Épületgépészet:	Szalóky László – Kristály Klíma Plusz Kft.
Elektromos tervező:	Hegedűs Zoltán, Szelik Zsolt – Planet Épületvillamossági Kft.
Kerttervező:	Buella Mónika – Tájrajz Bt.
Tűzvédelem:	Kerényi Áron
Faanyagvédelem:	Dr. Szabó Miklósné
Lift:	Makovsky Zsolt
Megbízó:	Budajenő Község Önkormányzata
Kivitelező:	Maros 35' Bt.

Szakmai önéletrajz

Csóka Balázs (Szeged, 1979. 06.12.)
okleveles építészmérnök

telefon: 06-30-437-5291
e-mail: csokabalazs@gmail.com
www.csokabalazs.blogstar.hu

Tanulmányok:

1997. Piarista Gimnázium, Szeged
2005. Budapesti Műszaki Egyetem – Építészmérnöki Kar
2009-2014 Kós Károly Egyesülés, Vándoriskola
2015-2018 DLA képzés, Pécsi Tudományegyetem

Ösztöndíjak:

2001 Athens ösztöndíj – Leuven, Belgium
Előadássorozat az európai szecesszió történetéről
2002 Workshop – Le Havre, Franciaország –
Ötletpályázat a kikötő átépítésére
2002-03 Erasmus ösztöndíj – Universidad de Valladolid,
Spanyolország
2018- MMA Művészeti Ösztöndíjprogram

Díjak:

2011 Kós Károly díj – a Vándoriskola tagjaként
2014 Az év vályogháza
2018 Vedres György díj a Budajenői Műemlék Iskolaépület
(egykori skót bencés rendház) felújításáért – Magyar
Építőművészek Szövetsége által adományozott díj
2018 Év háza MÉSZ különdíj
Év homlokzata díj Műemlék kategóriában
Pro Architectura díj a Budajenői Műemlék Magtár
felújítási és hasznosítási terveier

Szakmai tevékenység:

2000 A vályogépítészet múltja és jövője Magyarországon
TDK dolgozat, BME Épületszerkezettani Tanszék
2000-2001 Tér és Forma Építésziroda, Szeged – nyári gyakorlat
2002 Triskell Építésziroda, Budapest – nyári gyakorlat
2004 Makovecz-torony építése – Ecomusée d'Alsace Elzász,
Franciaország – nyári gyakorlat
2004- Leták és Tamás Építésziroda, Budapest – építész tervező
2012 - Országépítő folyóirat szerkesztőbizottságának tagja
2015 - Triskell Kft – építész tervező, irodavezető
2015 - 2017 Budajenő főépítésze
2018 - Zichyújfalu főépítésze

Kiállítások:

2003 – BME Urbanisztika Intézet, Budapest (csoportos kiállítás)
2006 – IX. Újszegedi Bioépítészeti Napok, Szeged (csoportos kiállítás)
2011 – Katasztrófák utáni újjáépítés Magyarországon és a
nagyvilágban
(Felsőzsolcai árvíz és vörösiszap katasztrófa utáni újjáépítés)
Budapest Szent István Bazilika lovagterme, Mesterségek

- Ünnepe, Nyíregyháza, Ópusztaszer, Pécs, Sopron, Devecser,
Zalaegerszeg, Budapest BME, Budapest MOME
- 2013** – Az építészet napja, Budapest (a Vándoriskola tagjaként)
- 2014** – Rovás Galéria, Kassa (Tamás Gáborral)
- 2014** – MILD HOME és Eco Green Village ötletpályázat kiállítása,
Tatabánya, Pécs
- 2018** – f_f_2017 Fiatalok Feketén Fehéren 2017 kiállítás sorozat

Konferencia előadás:

- 2017 – Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem 2017
„Budajenői műemlék magtár épület felújításának bemutatása”
- 2017 – II. Öko-home nemzetközi vályogépítészeti konferencia és
kiállítás
„Vályogházak tervezési és felújítási tapasztalatai”
- 2018 – Icomos közgyűlés, Budajenő Magtár
„Budajenői műemlék magtár épület felújításának bemutatása”

Publikáció:

- 2011** – Vörösiszap ár után Devecserben és Kolontáron,
Országépítő 2011/2
- 2016** – Öko építés-felújítás magazin, Vályogtéglák alkalmazása
felújításnál, 2016/2
- 2014** – Az év vályogháza – Otthon a Pilisben, Országépítő, 2014/3
- 2014** – Az emlékezet rétegei – Megbékélés kápolna, Berlin
Országépítő, 2014/3
- 2015** – Város az agglomerációban – interjú Maglód polgármesterével
Országépítő 2015/1
Vándorokból mesterek – interjú Litkei Csaba építésszel,
Országépítő 2015/2
Vándorból mester, interjú Rácz Tamás építésszel,
Országépítő 2015/3
interjú L. Balogh Krisztinával, Kaposvár főépítészével,
Országépítő 2015/4
Vándorból mester, interjú Lőrincz Ferenc építésszel,
Országépítő 2015/4 (társszerző: Dénes Eszter)
- 2016** – Vándorból mester, interjú Álmosdi Árpád és Csendes Mónika
építészekkel, Országépítő 2016/1
Interjú Radványi György építésszel, Sátoraljaújhely és Füzér
főépítészével, Országépítő 2016/2
- 2018** – A budajenői magtár – Egy műemlék új élete,
Országépítő 2018/1
Kenyérből kincs, Műemléki magtár rekonstrukciója, Budajenő,
Új Magyar Építőművészet, 2018/2

Pályázatok:

- 2008** – Thermál Szálló és Gyógyfürdő, Hévíz, meghívásos pályázat
(Tamás Gábor munkatársaként)
Ökoturisztikai Központ, Nagykörű, meghívásos pályázat,
(Tamás Gábor munkatársaként)
Prímás-sziget sétány revitalizáció, Esztergom, építész tervező
- 2009** – Dorog, telektömb rehabilitáció, építész tervező
Rákoskeresztúr, Nyilas-tábla ötletpályázat, – megvétel
- 2010** – Őrségi Nemzeti Park Látogatóközpont
– nyertes pályázat (Litkei Tamás munkatársaként)
- 2011** – Baptista központ pályázat, Szentendre
– megvétel (Turi Attila munkatársaként)
- 2012** – Budaörsi Trianon emlékmű

Fontosabb tervek, megépült munkák:

- 2003** – Kuba ház, Tápé-Szeged – terv
- 2005** – Kovács-ház – Pilisszentlélek – vályogház bővítése - megépült –
Az év vályogháza 2013
- 2006** – Állattartó épületek szalmabálából – Hódmezővásárhely
– vázlat terv
Árpád hegyi villa - terv
- 2007** – Vadaspark és Zöld Tanya – Székesfehérvár Sóstó
Tuka nyaraló – Perkupa
- 2008** – Tanyaépület – Hódmezővásárhely
Prímás-sziget sétány revitalizáció, Esztergom – pályázat
- 2009** – Kovács ház - Szendehely – megépült
Takács ház – Szombathely (Litkei Tamás munkatársaként)
– megépült
- 2010** – Őrségi Nemzeti Park Látogatóközpont – nyertes pályázat
(Litkei Tamás munkatársaként)
Árvíz utáni újjáépítés Felsőzsolcán
- 2011** – Vörösiszap utáni újjáépítés Devecserben és Kolontáron –
folyamatos helyszíni művezetés az újjáépítés ideje alatt
- 2012** – Parlagi-Hegedűs ház – Budapest – megépült
Pálinkafőzde – Szőlősgyörök - terv
Egészségturisztikai szálloda – Mezőzombor (Tokaj) - terv
- 2013** – Ágoston ház – Biatorbágy – megépült
Üzletház – Nagykapos (Felvidék) – megépült
- 2014** – Gömöri ház – Legénd – vályogház bővítése - épül
- 2015** – Műemlék magtár épület felújítási terve
– Budajenő - megépült
családi házak – Budajenő, Budakeszi, Csákvár - megépültek
- 2016** – Műemlék egykori skót bencés rendház felújítása
– Budajenő
családi házak – Budapest, Budajenő, Budakalász,
Pilisszentkereszt - épül
- 2017** – Debreczeni borászat vendéglátóhely bővítése – Etyek
Fecskeházak, 32 lakásos beépítési terv – Zichyújfalu
Műemlék egykori jezsuita rendház felújítása – Pázmánd
családi házak – Pomáz, Budapest - épül
- 2018** – Játsszóház terve (meglévő épület átalakítása) – Gárdony
Településközpont kialakítása - 20 lakásos társasház beépítési
terve – Zichyújfalu

Budapest, 2018. november

